

УДК 378.1

Тищенко В.М., доктор філософії, професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького***ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАЦЬКОГО ЗАДУМУ**

Особливу роль відіграє попередня робота викладача над мовою своїх лекцій. Саме тоді закладаються їх комунікаційні основи, шліфується кожен вислів, обмірковуються формулювання, обираються виразні засоби.

Кожне успішне заняття у значній мірі – результат праці в домашній “лабораторії”. Щоб оцінити таку працю в аспекті розвитку мовної культури, торкнемося науково-педагогічної сутності питання.

Ця сутність полягає, за нашим баченням, не лише в обов’язкових теоретичних знаннях викладача щодо всіх, визначених кращими мовознавцями, норм сучасного українського слова, але й в умінні практично застосувати ці знання, а значить – в умінні формулювати свою думку за філологічними правилами, які бажано знати і виконувати.

Іноді доводиться зустрічатися з такого роду здивуванням: чому ось такий-то викладач (професор, доцент), людина в цілому кваліфікована, не може за кафедрою – як би це м’якше сказати – блиснути своїми знаннями? Серед відповідей не виключається і така: **складно поєднувати два процеси (творчість і виклад) в єдине ціле**. Одна річ – готувати навчальний матеріал вдома, (в бібліотеці), не хвилюючись, маючи час на обдумування кожного слова, а інша – мислити в аудиторії, перед студентами, не роблячи великих пауз, не зловживаючи конспектами, і забезпечуючи при цьому належну якість самого навчання. У нашій професії домінує складна інтелектуально-емоціональна праця, успіх якої забезпечується наявністю знань, здібностей, досвіду, психологічного гарту. І нам доводиться враховувати кожен з отих чотирьох доданків, аби у підсумку не мучитися в аудиторії самому, а головне – не мучити студентів. *Verba magistri* – Слова Вчителя. Ми часто зустрічаємо це написання у Горация. Високою є ціна вчительського слова, але й вимоги до нього не нижчі.

Викладачу вищої школи, на яких би заняттях він не працював (лекції, семінари, консультації тощо), бажано усвідомити, що першою й необхідною умовою зрозуміння його мовного ряду є відповідність слів-понять, що їх використовує викладач, тому, наскільки вони є звичними для студентів.

У наш час, коли спостерігається не лише інтеграція, але й диференціація навчальних дисциплін, для кожної з них формується власна, з численними професійними термінами, мова викладу. Іноді у педагога виникає лише ілюзія, що його розуміє аудиторія. Частіше це трапляється, коли однією з причин недостатнього рівня вербалізації викладацького задуму є те, що предмет

© Тищенко В.М., 2011

викладу недостатньо оформлений логічно. А це означає, що він (предмет викладу) не може бути в певній мірі виражений словами-поняттями. Але, гадаємо також, що значна частина розумових, творчих процесів проходить на інтуїтивному рівні. (Про місце інтуїції у визначенні необхідної педагогічної дії поговоримо потім окремо). Викладач належного професійного класу за кафедрою творить навіть тоді, коли матеріал лекції у першооснові своїй не належить йому особисто, не є, скажімо, предметом його наукового пошуку. Якість нашої педагогічної інтуїції не рідко і визначає результат роботи в аудиторії.

Але ж знайдену інтуїтивну форму треба реалізувати через зміст, тобто через ефективну передачу її (форми) студентам. Погодимось, що професіонал, який досить інтенсивно й результативно працює і за кафедрою, і за письмовим столом, часто стоїть перед розв'язанням проблеми оптимальної передачі своїх знахідок аудиторії, у тому числі – читацькій. Труднощі полягають у тому, що ми не завжди усвідомлюємо: в нашій усній мові, або в нашому письмовому тексті трапляються фрагменти інтуїтивних знань, не обґрунтовані логічно. Викладацька інтуїція без викладацької логіки рівнозначна винайденому у кресленнях літаку чи автомобілю без їх виробничого, серійного варіанту.

Викладацька логіка у свою чергу не мислиться без належної орієнтації у володіннях Логоса. Те, що мова являє собою спілкування людей і характеризується як процес приймання, переробки і передачі інформації, – викладачі вищої школи знають.²¹ Знаємо ми і те, що основною лінгвістичною одиницею мови є слово, бо за ним стоїть ціла система зв'язків, які утворюють широке семантичне поле. Об'єктивний загальноприйнятий зміст слова визначає його значення; суб'єктивна семантична наповненість слова кваліфікується як його особистий, локальний зміст. Смісл слова для суб'єкта залежить від сукупності його знань; тому смисл у порівнянні із значенням більш динамічний. У процесі мови кожне слово вводиться у той чи інший контекст, який надає слову конкретний смисл, необхідний для даного моменту навчання, виховання, інформування, повідомлення тощо.

Слово є королем усіх без винятку наук, усіх без винятку знань. Навчальне слово може бути усним, може бути письмовим, але саме воно наповнює шкільні класи та аудиторії вищих навчальних закладів, незліченні бібліотечні томи і віртуальний простір Інтернету. Основана ознака слова, як уже було сказано, – його значення. Але слово має й інші суттєві ознаки. Однією з них є стильове забарвлення, що пов'язане з переважним вживанням слова у тому чи іншому функціональному стилі.

У сучасній українській мові з точки зору стильової є такі групи слів:

²¹ У російській мові є терміни “речь” і “язык”, що означають хоча й схожі, але все ж різні поняття. Сказавши, наприклад, “Его английская речь далека от совершенства”, ми розуміємо, що “Его английский язык не совсем хорош”. В українському варіанті в обох випадках ми вживаємо лише одне слово – “мова”. Що ж до терміна “мовлення”, то він, на нашу думку, більше відповідає змісту російського “вещание” (радиовещание, радіомовлення). – *В.Т.*

офіційні, нейтральні (загальноживані, міжстильові) слова; книжні слова; розмовні слова; молодіжний сленг; кримінальний сленг.

Навряд чи можна говорити про недоторканність стильових кордонів. Але при цьому бажано враховувати, що перенесення стилістично забарвлених слів в іностильове словесне оточення повинно бути мотивованим, виправданим навчальним завданням.

Література

Стаття є авторським матеріалом, частиною власної концепції, з найбільш повним висвітленням якої Шановні Читачі можуть, зокрема, ознайомитись у монографіях: Тищенко В.М. *У володіннях Логоса*. – Львів: Сполом, 2002. – 342 с.; Тищенко В.М. *Викладач вищої школи: феномен професії*. – Львів: Сполом, 2006. – 398 с. А також у навчальному посібнику: Тищенко В.М. *Лаконічна Україна*. – Львів: Сполом, 2009. – 320 с. (Гриф МОН).

Summary

Vadim Tyshchenko

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

VERBALIZATION OF TEACHING PROJECT

To the teacher of higher school, whatever employments he worked (lectures, seminars, consultations and others like that) on, it is desirable to realize that by the first and necessary condition of зрозуміння him linguistic row there is accordance of words-concepts, that they are used by a teacher, to the volume, as far as they are usual for students.